

До спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19
у Національному педагогічному
університеті імені М. П. Драгоманова

ВІДГУК
офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента Зорьки Олександра Володимировича, на дисертаційне дослідження Гайдаржи Анжели Ігорівни «ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СУДНОВОДІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 — теорія та методика навчання (технічні дисципліни)

Актуальність теми дисертації. Нині спостерігається неабиякий інтерес як до організаційної культури організації загалом, так і організаційної культури особистості, зокрема, що спричинено тим впливом, який має організаційна культура кожного її члена на успіхи і ефективність організації. Безумовно, ці зміни не залишили осторонь і судноплавну галузь. Проблема організаційної культури має різнопланову інтерпретацію відповідно до особливостей, мети, завдань антропології, соціології і культурології, психології і педагогіки, адже поняття «організаційна культура» слугує для закріплення ефективних стратегій поведінки особистості в команді. Кожній професії притаманна унікальна культурна ідентичність, сформована історично і відображена у базових концептах групи та в знакових засобах їхнього вираження. Наявність у професійній групі об'єднуючих системних характеристик зумовлює формування особливого ціннісно-нормативного простору, що розуміється як організаційна культура. Свою специфіку має і професійна група судноводів.

Судноплавна галузь є гранично замкнутою корпорацією, що суттєво відрізняється від інших професійно-соціальних груп і протиставляє себе ним у своїх корпоративних інтересах. Процеси стереотипізації в подібних спільнотах проходять динамічніше, що дає можливість виявити найбільш важливі соціологічні і соціолінгвістичні характеристики організаційної культури судноводів.

Тому дисертаційне дослідження А.І.Гайдаржи, в якому досліджується формування організаційної культури судноводіїв у процесі вивчення технічних дисциплін в системі неперервної освіти, виходячи із Національної стратегії розвитку освіти на період до 2021 року, Закону України «Про вищу освіту», Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 роки, Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів; державних нормативно-правові актів, що визначають концептуальні положення та регулюють процес фахової підготовки судноводіїв – «Міжнародний Кодекс з управління безпекою», «Конвенція з охорони людського життя на морі», «Морська доктрина України», «Стратегічний план розвитку морського транспорту на період до 2020 року», «Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року», «Положення про державну систему управління безпекою судноплавства» та інших державних і нормативних документів, не викликає сумнівів щодо актуальності і науково-практичної значущості.

Дисертанткою чітко сформульовано мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження, наукову новизну, практичне значення одержаних результатів. У відповідності до висунутих завдань побудована логіка дослідження, яка представлена у вигляді з анотацій трьома мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, висновків, списку використаних джерел (294 найменування, з них 24 – іноземними мовами) та додатків. Загальний обсяг дисертації – 197 сторінок, з них основного тексту – 178 сторінок. Дисертація містить 9 таблиць, 11 рисунків Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження.

Обґрунтованість, достовірність і наукова новизна основних наукових положень, сформульованих у дисертації. Важливо підкреслити, що дисертаційне дослідження виконано у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи сфери освіти «Теоретичні та методичні основи формування системи

післядипломної освіти на засадах сталого розвитку» (ДР № 0117U004914), у якій авторка брала безпосередню участь.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 6 від 29 жовтня 2015 року) та погоджено на засіданні бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 8 від 15 грудня 2015 року).

Відзначимо, перш за все, глибокий теоретичний аналіз дисертаційної роботи наукових джерел з досліджуваної проблематики. Зокрема, авторкою досить детально систематизовано наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених (п. 1.1. дисертаційного дослідження), які дотичні до теми її дисертаційної роботи. Авторкою вперше розкрито бачення, зміст і сутність поняття «організаційна культура судноводія»; спроектовано й експериментально перевірено методику поетапного формування організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін.

Анжелою Ігорівною впроваджено у навчальний процес наскрізний спецпрактикум «Технологія формування організаційної культури судноводіїв», спрямований на підвищення рівня сформованості організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін в умовах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти; теоретично обґрунтовано та систематизовано навчально-методичний інструментарій для формування організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін (детально описана у Розділі 2). Дисертанткою удосконалено окремі механізми та специфіку процесу формування організаційної культури судноводіїв в умовах освітнього середовища ЗВО, подальшого розвитку набули методологічні підходи та теоретичні засади процесу формування організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін.

А.І.Гайдаржи визначено й обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості організаційної культури судноводія, визначено її структуру,

розкрито сутність, що визначається як інтегративна якість особистості фахівця, сукупність її внутрішніх властивостей, соціальних цінностей, норм, правил, традицій і звичаїв; розглядається як результативна самоорганізація, професійна самооцінка, здатність до саморегуляції і стресостійкість, а також має особливість соціальної поведінки та професійної взаємодії (с.138-141 дисертаційного дослідження).

Позитивної оцінки заслуговує теоретично обґрунтована, розроблена та експериментально перевірена структурна модель процесу формування організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін, яка й графічно представлена в авторефераті дисертаційного дослідження на рис. 1. Запропонована авторкою структура відповідає низці вимог, що забезпечують її функціонування, з урахуванням цих канонів, відповідно до логічної схеми, у змісті організаційної культури можна виділити взаємопов'язані між собою напрямки діяльності: соціально педагогічний компонент змісту, який є домінантним і становить ядро формування організаційної культури і характеризується широкою соціально-педагогічною спрямованістю, орієнтованою на розвиток наукових світоглядних поглядів і позицій з основних соціально-культурних, історичних, моральних, політичних та інших проблем, найважливіших духовно-моральних і емоційно-вольових якостей; соціально-культурний компонент змісту розглядається як периферія, що містить оптимізацію та організацію виховання судноводіїв на основі використання засобів соціально-культурної діяльності, створення спеціального інформаційно-освітнього середовища з виокремленими організаційно-педагогічними умовами для ефективного формування організаційної культури.

Схематично представлена спроектована методика, що містить змістово-організаційний блок: комплекс традиційних та інноваційних принципів, методів навчання, засобів, та форм навчання. Структура процесу формування організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін подана в авторефераті на с.11. Досить обґрунтованою є позиція авторки щодо

розробленої методики формування організаційної культури судноводія, що містить: мету, принципи, блоки, структурні компоненти; критерії, показники та рівні сформованості організаційної культури; етапи і результат. У спроектованій методиці формування організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін виходимо з того, що практична і теоретична підготовка – це не механічне поєднання теоретичних і практичних знань, а складний взаємозв'язаний комплекс науково обгрунтованого змісту, що забезпечується сукупністю організаційно-педагогічних умов у спеціально створеному інформаційно-освітньому середовищі ЗВО.

Анжелою Ігорівною доведено, що спроектована авторська методика передбачає створення необхідних передумов для неперервного та логічного формування організаційної культури судноводіїв у процесі вивчення технічних дисциплін: робота та консультації в електронному кабінеті, що забезпечує для судноводіїв чат з викладачем; засоби перегляду домашніх завдань, розкладу, оцінок, навчальних матеріалів, календаря; навчання за індивідуальною траєкторією; використання електронного репозитарію бібліотеки тощо. Позитивним вважаємо здійсненою авторкою програмно-технічну реалізацію авторського курсу, оцінена його ефективність та придатність для вирішення завдань дослідження.

Для реалізації спроектованої авторкою власної методики формування організаційної культури судноводіїв визначені та теоретично обгрунтовані організаційно-педагогічні умови для активного освоєння особистістю знань, умінь і навичок: мотивація студентів у навчальній та позанавчальній діяльності; розвиток творчого потенціалу студентів у процесі формування організаційної культури; розвиток потенціалу рефлексії студентів та якісна організація навчального процесу з використанням засобів інформаційних технологій, що передбачає, по-перше, використання електронного навчально-методичного комплексу “Технологія формування організаційної культури судноводіїв” дає можливість самотестування та самоконтролю у процесі самостійного вивчення

технічних дисциплін; по-друге, готовність викладачів вузу до використання засобів ІКТ в освітньому процесі; своєчасне оновлення змісту, організаційних форм і технологій навчання; створення індивідуальної професійно-освітньої траєкторії навчання судноводіїв; оптимальне поєднання індивідуальної і групової форм навчання, які задовольняють потреби судноводіїв у підвищенні конформності, прагнення до інтеграції, результативної самоорганізації, організаційної поведінки; по-третє, розробка навчально-методичного інструментарію методики формування організаційної культури судноводіїв для організації навчально-пізнавальної діяльності студентів з технічних дисциплін та дисциплін професійно орієнтованого циклу, подані А.І.Гайдаржі на рис.2.7-2.9 дисертаційного дослідження. Подальшого розвитку набуло використання даної методики як методичної системи, яка використовує новітні технології та засоби навчання у викладанні технічних дисциплін у закладах вищої освіти.

Практичне значення дослідження. Практичне значення результатів отриманих результатів полягає у розробці та впровадженні в навчальний процес елективного наскрізного електронного навчально-методичного комплексу до спецпрактикуму «Технологія формування організаційної культури судноводіїв», що передбачає використання елементів дистанційного навчання, створення особистого електронного навчального кабінету. Спецпрактикум містить: навчальну програму, лекційний курс, лабораторний практикум, тестові завдання, орієнтовані на самостійну, активно-пізнавальну діяльність судноводіїв; методичні рекомендації щодо проведення занять спецпрактикуму та добору спеціального програмного забезпечення; методику діагностування рівня сформованості організаційної культури – критерії, показники та рівні сформованості організаційної культури в процесі вивчення технічних дисциплін, зумовлених міжпредметними зв'язками. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані в процесі підготовки судноводіїв морського та річкового транспорту в ЗВО з метою вдосконалення рівня сформованості організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін в системі неперервної освіти.

В роботі прослідковується позитивне налаштування учасниками освітнього процесу на використання авторських інновацій, якими є ЕНМК та особистий електронний кабінет з відкритим доступом до навчального контенту. Ефективність функціонування спроектованої методики формування організаційної культури судноводіїв передбачала врахування таких принципів навчання, як: особистісне цілепокладання; політехнічність; індивідуалізація у виборі освітньої траєкторії; поліпредметність; оптимальність і продуктивність навчання; ситуативність; рефлексивність тощо. Інтеграційна лінія поєднання навчання технічних дисциплін з організаційною культурою у спроектованій методиці набуває інноваційного значення для формування мотивації до отримання фахово спрямованих знань. Підготовку судноводіїв у морських регіонах України можна вважати одним із стратегічних наслідків глобалізації суспільства.

У дослідженні авторкою стверджується, що формування організаційної культури судноводіїв у процесі вивчення технічних дисциплін може стати перспективним фактором створення системи дистанційної професійно спрямованої підготовки судноводіїв всієї України, усвідомленого та вмотивованого вибору професії судноводія

Приємне враження справляють результати дослідно-експериментальної роботи, яка полягала в проведенні педагогічного експерименту з перевірки ефективності спроектованої методики формування організаційної культури судноводіїв; подано відомості про експериментальну базу й основні етапи педагогічного експерименту; узагальнено та інтерпретовано його результати. Експериментальна перевірка результативності спроектованої методики формування організаційної культури судноводіїв у процесі вивчення технічних дисциплін здійснювалася поетапно упродовж 2014–2019 років – зі здобувачами освіти за спеціальністю «морський та річковий транспорт». Вони були розподілені на експериментальні групи, які цілеспрямовано навчалися за запропонованою експериментальною методикою, та контрольні, що навчалися за традиційною. Всього було залучено 406 респондентів.

Основне завдання експерименту полягало в аналізі формування окремих компонентів організаційної культури судноводіїв у процесі вивчення технічних дисциплін за реальних умов. Кожен етап експериментальної роботи охоплював визначення її цілей, завдань, змісту; аналіз отриманих дослідницьких результатів. Параметричні заміри в експериментальних і контрольних групах на всіх етапах експерименту виконували за єдиними критеріями. Дослідження передбачало проведення статистичного оцінювання узгодженості поглядів експертів і встановлення оптимальної достовірності результатів ранжування.

Узагальнення даних формувального етапу експерименту, засвідчили позитивну динаміку сформованості організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін експериментальної групи, у порівнянні із контрольною. Узагальнюючі результати, подані авторкою в Таблицях 3.1-3.7 дисертаційного дослідження, і в Таблиці 1 автореферату на с.14. «співвідношення рівнів сформованості на початку експерименту та після його завершення, (%)».

На підставі вивчення дисертаційного дослідження, автореферату, публікацій А.І.Гайдаржі можна стверджувати, що найбільш істотні її наукові результати полягають у цілісному аналізі стану дослідженості проблеми у психолого-педагогічній науці та уточненні сутності ключових понять дослідження; визначенні видових складників, критеріїв, показників та характеристики рівнів сформованості організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін в системі неперервної освіти.

Обґрунтовані в дисертації результати, основні положення і рекомендації з питань формування організаційної культури судноводіїв в процесі вивчення технічних дисциплін в системі неперервної освіти впроваджувалися в освітній процес Національного університету «Одеська морська академія» (акт впровадження від 07 жовтня 2019 р.); Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія» (акт впровадження від 16 жовтня 2019 р.); Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія» (довідка № 718-19 від 10 жовтня 2019 р.); Херсонської

державної морської академії (акт впровадження № 02.1-05/1853 від 30 вересня 2019 р.); Дунайського факультету морського та річкового транспорту Державного університету інфраструктури та технологій (довідка № 209 від 26 вересня 2019 р.).

Достовірність одержаних у роботі результатів забезпечена теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, застосуванням комплексу наукових методів (теоретичних, емпіричних, статистичних), широкою вибіркою досліджуваних (406 здобувачів освіти), значним спектром апробації та впровадження результатів роботи в освітню реальність закладів вищої освіти.

У цілому є всі підстави стверджувати, що представлена дисертаційна робота є завершеною науковою працею, в якій всі завдання виконані. Необхідно відзначити значний науковий та методичний потенціал А.І.Гайдаржі, який проявився у чіткому, коректному плануванні і виконанні дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи в загальному дисертаційну роботу, необхідно відзначити, що вона не позбавлена окремих недоліків:

1. У вступі до роботи, актуальність досліджуваної проблеми варто було більше пов'язати із сучасними тенденціями на ринку праці фахівців морської галузі.

2. Робота значно б виграла, якщо дисертантка подала практичний зарубіжний досвід фахової підготовки судноводіїв у закладах вищої освіти. Це дало б змогу порівняти та використати позитивний досвід такої діяльності.

3. Доцільно було б представити у роботі, при описі власно створеного елективного наскрізного електронного навчально-методичного комплексу до спецпрактикуму «Технологія формування організаційної культури судноводіїв», приклади власних завдань з застосуванням авторкою інструментарію опрацювання дистанційно репрезентованих навчальних матеріалів, засобів самоорганізації та самоконтролю, що забезпечують практичне опанування знань з технічних дисциплін, необхідних у подальшій фаховій роботі судноводіїв.

4. Як і значна частина здобувачів, А.І.Гайдаржі в окремих місцях дисертаційного дослідження дещо захоплюється описовістю фактів, понять,

допускає окремі повтори викладеного матеріалу. Наприклад, педагогічний експеримент, педагогічна ефективність тощо.

Варто зазначити, що зроблені зауваження суттєво не знижують наукової і практичної цінності здійсненого дослідження.

Отже, аналіз дисертації «ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СУДНОВОДІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ», автореферату та опублікованих праць Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 14 публікаціях (із них 4 одноосібні): 7 статей відображають основні положення дисертації (із них 4 статті у наукових фахових виданнях України; 3 статті у зарубіжних збірниках, що входять до наукометричних баз даних – Scopus); 4 публікації мають апробаційний характер; 2 – додатково висвітлюють результати дослідження. є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9–18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її авторка Гайдаржи Анжела Ігорівна заслуговує на присудження ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 — теорія та методика навчання (технічні дисципліни)

Офіційний опонент –
кандидат педагогічних наук, доцент
директор Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій

О. В. Зорька

Засвідчую підпис офіційного опонента
Зорьки О.В.

Проректор з НР
П.О. Скок

